

Empirestil, keiserstil (Europa 1800 - 1815, Norge 1805 - 1835)

Residensslottet Christiansborg, København	(Empire, 1802-1822/etter brann)
Glyptothek, Munchen	(Klassizismus, 1816-1834)
Evangelische stadtkirche, Karlsruhe	(Klassizismus, 1807-1816)
Rathaus, Karlsruhe	(Klassizismus, 1800-1900)
Fireproof Building, Virginia	(Klassizismus, 1823-1826)
Bauakademie, Berlin	(Klassizismus, 1825-1835)
United States Capitol, Washington	(Classical, neo-classical, 1793-1830)
U.S. Custom House, New York	(Greek revival, 1833-1842)
St. Madeleine, Paris	(Classic roman=empire, 1736-1828)
Det Kongelige Slott, Oslo	(Empire, -1848)
Jarlsberg hovedgård, Norvest av Tønsberg	(Empire, 1812)
Fossum hovedgård	(Empire, 1811-1818)
Våningshuset/hovedbygningen, Leangen	(Empire, 1820)
Porselensveien 44, Porsgrunn	(Empire, ca. 1790)
Hovedbygningen på Mo, Ringerike	(Empire, 1805)
Mo, Bamble Telemark	(Empire m/sveitserstil, ca. 1800)
Vestre Blussevold, Trondheim	(Empire, ca. 1820)
Tronka, Erling Skakkesgt. Trondheim	(Empire, 1836-42)
Svaneapoteket, Kongens gt. Trondheim	(Ombygd til empire, 1830)
Katolsk bispegård, Storgt. Tromsø	(Empire, 1832)
Knudsgården, Tromsø	(Empire, 1838)
Vestre Gløshaugen, NTNU Trondheim	(Empire, 1850)
Skansevaken, Kongens gt. Trondheim	(Empire, ca. 1830)
Kriminalasylet, Erling Skakkes gt.	(Empire, 1831-33)
Kommandantboligen, Vardøhus festning	(Empire, 1810)
Slaveriet, Vardøhus festning	(Empire, 1812)
Magasinbygningen, Erling Skakkes gt. Trh.	(Empire, 1826)

Empirestil, keiserstil (Europa 1800 - 1815, Norge 1805 - 1835)

Omkring år 1800 gikk nyklassisismen over i en ny og strammere fase, som fikk navnet empire etter Napoleon I's keiserdømme. Napoleons keiserstil hentet sin inspirasjon fra romersk keiserstil, der forbildene i større grad ble forsøkt kopiert. Det viktigste byggeforetaket i København under empiren ble C. F. Hansens gjenreisning av Christiansborg slott etter en brann i 1794. Det nye residensslottet ble et viktig forbilde for den norske kongeboligen som ble besluttet oppført etter bruddet med Danmark i 1814. I denne tiden mistet Bergen og Trondheim eneretten til all handel med Nordland og Finnmark. Storhetstid under Napoleonskrigene var i Norge Ledaal og Ulefoss. Landskapshagen oppstod som en reaksjon på den franske barokkhagen med rette linjer og symmetriske parterrer, der trær og busker var bestået i geometriske former. Sett med klassisismens øyne fremstod den tuktede barokkhagen mer og mer som en massakrering av naturen; den var forutsigelig og kunstig. Empire = keiserdømme. Videreføring av klassisismen. Under Napoleons keiserdømme. Borgerlighet, fornuft, enkelhet. Reaksjon mot rokokken, med antikkbegeistring (romersk forbilde). Regency = engelsk empire ca. 1800-1830.

- kopistil, det gjaldt å holde seg til arkologien
- tunge søyler, tempelgavler og tønnehvelv
- forbilde var keisertidens Roma
- eks. Madeleinekirken i Paris fra 1806, kopi av gresk-romers tempel. Ingen vinduer bak søylene

Særtrekk ved norske boliger i empirestil:

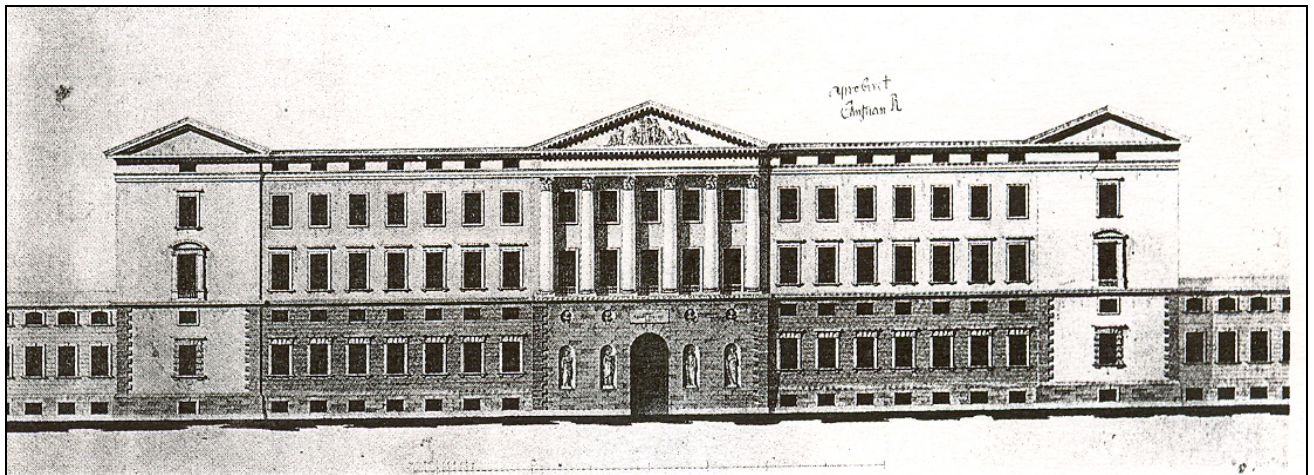
- Nye ornamenter
- Tyngre og mer pompøse uttrykksformer
- Helvalmet tak
- Liggende panel
- Kvaderhjørner fra sokkel til gesims
- Gavlmotiv i dør- og vindusoverstykke
- Egyptiske motiver som sphinx, pyramider, søyler, tempelgavler, løveføtter

- Laftede hjørner paneles inn
- Hvitt
- Større vinduer
- Gavlformet takoverbygg i inngang
- Hentet formspråk fra steinarkitekturen
- Enkel detaljering
- Små takutstikk

Residensslottet Christiansborg (gjenoppbygd etter brann 1802-1822, empire) København

Første gang bygd 1734-1740 i barokkstil.

Det forrige slottet ble ødelagt i brann i 1794. Gjenreisningen ble gjennomført i empirestil.

Altes museum (1824-28, empirestil) Berlin

Av arkitekt Karl Friedrich Schinkel (1781-1841). Han bygde som en av klassisismens fremste representanter Neue Wache, Schauspielhaus og Altes Museum i Berlin, samt Bauakademie og Nicolaikirche i Potsdam. Chr. H. Grosch brukte Schinkel i sine prosjekt med Universitetet i Oslo. Dette førte til en mere rikere utforming av Domus Medias inngangsparti.

Det Kongelige Slott (-1848, empire) Oslo

Arkitekten var den danske militæringenjøren Hans Ditlef Frants Linstow. Slottet ble lagt på en høyde, det ble et vekslingspunkt mellom by og land og det ble streng symmetri om slottsbalkongen. Bygningen virker kneisende med sine 3 strukne hovedetasjer pluss den lave toppetasjen. De vertikale midtsøylene og den spisse gavlen gir en oppadstrebbende virkning. Viktigst er sokkeletasjen som ble formet som et høyt platå som løftet bygningen opp i været. I følge tidens stil ble sokkelen sett på som en del av naturen med grå farge og rundbuede vinduer og med ruter i pussen som illuderte steinblokker. Dette skulle gi preg av hvilende tyngde og massivitet. Parkene bar fyrsteboligene var et symbol på den urørte naturen, mens byen foran var et symbol på den temmende sivilisasjonen. Konge skulle symboliserer bindeleddet mellom disse to, - det var han som gjorde kaos om til orden. Ut fra slottet stråle gatene med kirker, Universitetet, Storting og gamle Akershus festning. Dermed ble tro, folkemakt og forsvar knyttet sammen til et statsmaktenes symbolnett med utgangspunkt i Slottet. I Slottet er det balkongen som avspeiler likevekten i bygget. Balkongen er formet som en kopi av greske og romerske templer, med høye søyler og mektige gavler. Bygningen strekker seg like langt til hver side og avsluttes av lett fremskutte hjørnepartier. Tempelmotivet var vanlig i empiren, men fikk i sammenheng med Slottet også et sakralt innhold. Universitetsbygningen har samme tempelmotiv foran hovedinngangen som Slottet, men her står søylene rett på bakken og åpner inn til en generøs trapp. Slottssøylene derimot, er hevet opp over folket på en massiv sokkel, som et bilde på beboeren og hans opphøyde rang.

Jarlsberg hovedgård (dagens utseende fra 1812, empire)

Nordvest for Tønsberg

Empirebygg i 3 etasjer med høyt valmtak der midtpartiet markeres av en søylefront og en trekantgavl. Denne slottslignende bygningen har utviklet seg i takt med de store europeiske stilstrømningene hvor røttene går helt tilbake til sagatiden. Dagens utgave stammer fra 1812 med dansken Gerhard Løser som arkitekt.

I 300 år har Jarlsberg vært landets største jordbruk med 3200 mål dyrket kornmark og 2500 mål skog.

Fossum hovedgård (1811-1818, empire)

3 etasjer med sidefløyer er oppført av slaggstein fra Fossum Jernverk. Høyt valmtak. Midtgavl båret av fire søyler. Underetasjen fremstår som en sokkeletasje der søylefronten hviler på tre kraftige bueåpninger. Et velkjent grottemotiv i tidens arkitektur.

Våningshuset/hovedbygningen (1820, empire)
Leangen, Trondheim

Trehuset har hentet inspirasjon fra kontinentes steinarkitektur bl. a. med hjørnekvadrene. Bygningen er laftet i 2 etasjer med stående panel og valmtak med rød, krum tegl. Gårdsiden har 4 arker. Hovedfløyen har strengt symmetrisk oppbygd fasade, mens vinduene sitter noe uregelmessig i frontfasaden. Hjørnekassene er formet som kvaderstein. En kraftig gurtgesims og en konsollbåret hovedgesims løper rundt alle tre fløyene. I fronten står en risalitt(*) som rager over gesimshøyden. (*)=fremspringende parti på husfasaden fra bakke og helt opp, oftest midtparti.

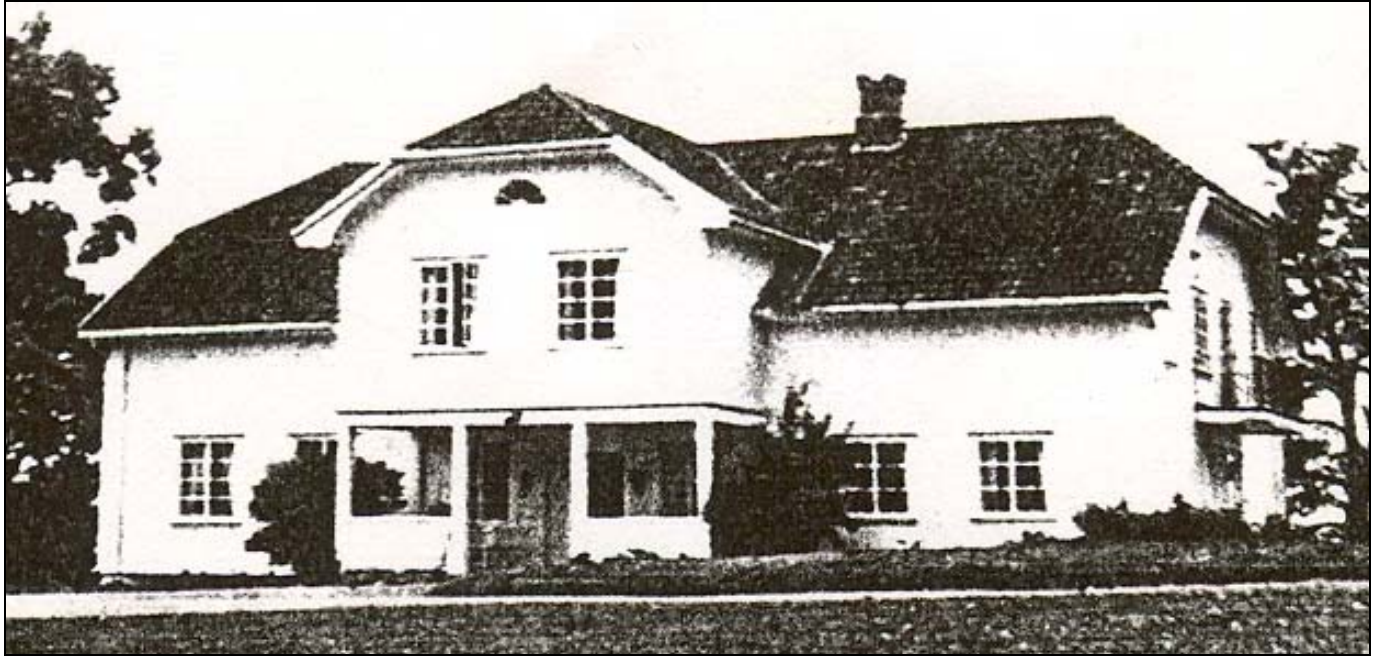
Porselensveien 44 (1790-årene, empire)
Porsgrunn

Våningshuset er antakelig bygd i 1790-årene og var på 1920-tallet bestyrerbolig for Norrøna Fabrikker. Huset fremstår som en typisk empire-bygning med hjørnekvadre rundt inngangsportalen.

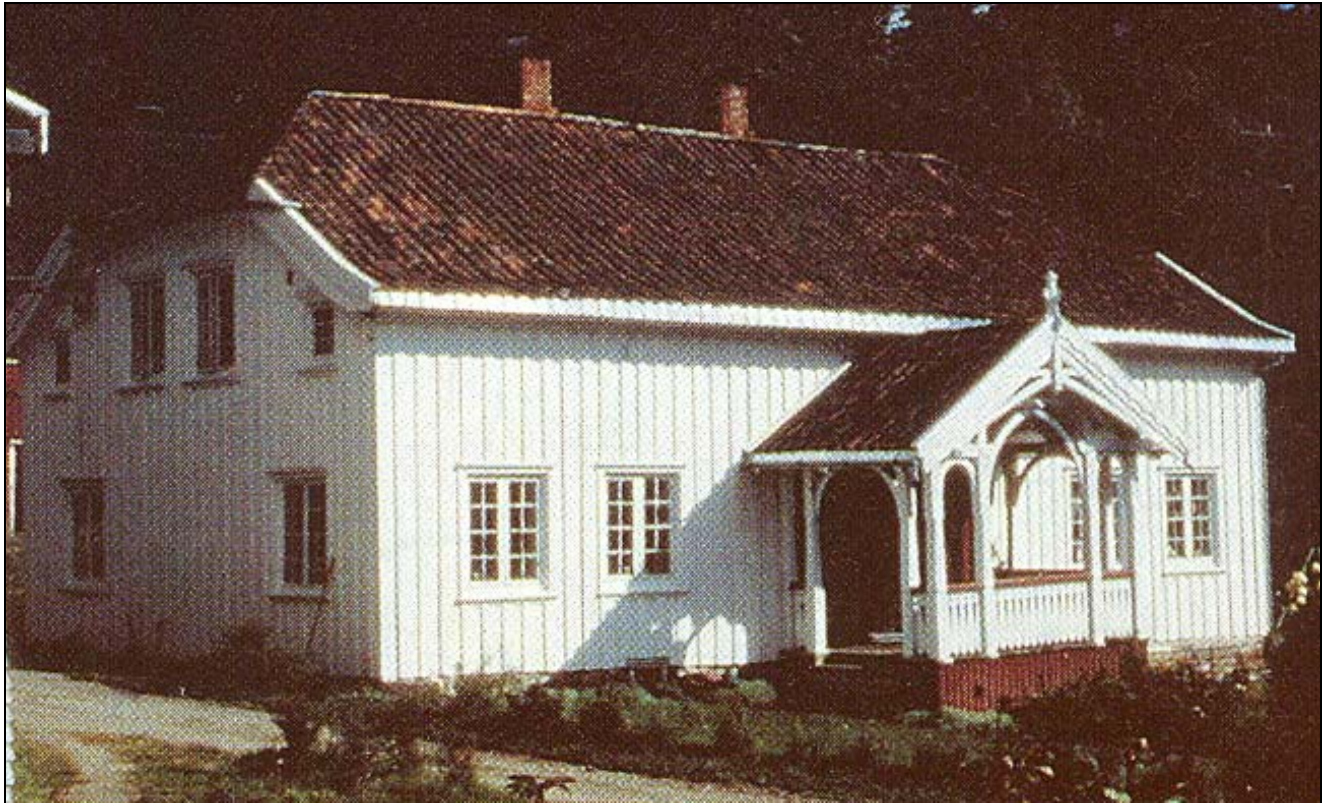
Hovedbygningen på Mo (1805, empire)
Ringerike

Laftet tømmerhus med stående panel og avvalmede gavlspisser. Typisk empirehus fra 1800-årenes første halvdel.

**Mo (begynnelsen av 1800-tallet, empire m/inngangsparti i sveitserstil)
Bamble - Telemark**

Våningshus fra 1700-tallet som senere er blitt ombygget. Huset fremstår som et tidlig empirehus med et inngangsparti i sveitserstil.

Vestre Blussevold (Ca. 1820, empire)
Paul Fjermstads veg 17, Trondheim

Opprinnelig oppført med rik utsikt over fjorden. Oppført omkring 1820. Den stramme, enetasjebygningen med stor og gjennomgående midtark har en bygningsform som senere kom til å bli mye brukt i villaarkitekturen. Bygningen er laftet i en etasje og har en gjennomgående midtark med en mønehøyde som flukter med valmtakets høyde. Alt tekket med lappheller. Bygningen har stående panel og gesimsbånd som er trukket over arken hvor det fungerer som horisontalbånd mellom etasjene. Ellers har bygningen strengt symmetrisk og helt like langfasader med sentrerte innganger og enkelt fasadeutstyr. De moderne tofløyede dørene er utstyrt med enkle empire-omramminger i form av kannelerte pilastre som bærer en arkitrav. Over midtarkens tre vinduer står segmentformede vinduer. Huset har både to-rams og nyere krysspøstvinduer.

Tronka (1836-42, empire)
Erling Skakkes gate 66, Trondheim

Offisiell benevning var "pleiestiftelse for sindsvage mennesker". Tronka = tronc = kiste etter den tidligere dårekisten. Bygningen står idag uforandret. Hovedporten omkranses av kvaderimitasjon i tre, noe som er typisk empirisk. Bygningen er i 1 ½ etasje med framtrukket og forhøyet, tverrstillt midtparti og med stående panel. Valmtaket er tekket med rød, krum tegl. Formspråk fra steinarkitekturen i portalen. Rundbuede vinduer i retangulære omramminger er bygningens mest særegne trekk.

**Svaneapoteket (ombygging i 1830 til empirestil)
Kongens gate 14 B, Trondheim**

Opprinnelig bolig men ombygget i 1830-årene til også å huse Svaneapoteket. Dagens empireeksteriør kommer fra denne ombyggingen. Laftet opprinnelig i 2 etasjer med stående panel og saltak tekket med krum, rød tegl. Gatefasaden inndeles av lafteskasser. Hovedfasaden har en klassisk portal med 2 joniske søyler på hver side. Opprinnelig hadde bygget et seteritak og mindre vinduer, dvs. et barokkpreget utseende.

Katolsk bispegård (1832, empire)
Storgata 94, Tromsø

- helvalmet tak
- liggende panel
- dekorert portal
- ytterdører med speilfyllinger
- krysspostvindu med store glassruter

Knudsengården (1838, empire)
Tromsø

Posthus i tiden 1843 - 1858

- empireinngang, dekorert, halvsøyler og kraftig gesims
- liggende panel
- sveitsertrekk med små vindu i endevegg

Vestre Gløshaugen (1850, empire)
NTNU, Trondheim

Bygningen er oppført omkring 1850. Bygningen er laftet i to etasjer med et sentralt arkoppbygg som rir tvers over takryggen. Valmtaket har meget lav hellingsvinkel og gir derfor et nærmest flatt inntrykk. Taket hadde opprinnelig fasettskifer. Idag stående panel, mens det opprinnelig hadde liggende. I arkpartiene har begge langsidene like rundbuede vinduer rammet inn av rette overstykker. For øvrig har huset senklassisistiske krysspostvinduer.

Skansevakten (1830-årene, empire)
Kongens gate 97, Trondheim

Murbygning. Oppført i 1830-årene. Valmtak med rød, krum tegl. I hovedfasaden står overetasjens slette vegg i virkningsfull kontrast til loggiaen under. Den har en arkade med fem buer innrammet av kraftig, imitert kvadermur. Vindusåpningene er utformet med svakt buet overkant. Vest- og nordsiden har krysspostvinduer med småruter.

Andre trekk ved stilarten:

- søyler
- tyngre og pompøs uttrykksform
- buer bært oppe av 4-kantete pilarer/søyler
- formspråk fra steinarkitekturen

Kriminalasylet (1831-33, empire)
Erling Skakkes gate, Trondheim

Kriminalasylet er reist mellom 1831 og '33 i pusset mur og består av 2 etasjer med loft. Halvvalmet tak dekket med krum, rød tegl. Bygningen har symmetrisk langfasader med svakt fremtrukket kvaderinitert midtrisalitt i første etasje. Denne bærer vinduene over, og rammer inn en rundbuet dør flankert av to mindre, ulike vinduer. Krysspostvinduene er lavere i over- enn underetasjen. Langfasadens profilerte gesims er trukket over på østre gavlvegg. Vinduenes overstykke (trekantene) viser empirens enkle og effektive bruk av detaljer.

Andre typiske trekk ved stilarten:

- tyngre og pompøse uttrykksformer
- rikt dekorert portal med halvsøyler og kraftig gesims
- formspråk fra steinarkitekturen

**Kommandantboligen (1737, ombyggt 1810 - empire - militært)
Vardøhus festning**

- liggende panel

Slaveriet (1737, ombygd 1812 - empire - militært)
Vardøhus festning, Vardø

Magasinbygningen ved Dronningens bastion (1826, empire - militært)
Erling Skakkes gate 57-59, Trondheim

Oppført 1826 og ble opprinnelig kalt "artillermaterialhus ved Skansen". Bindingsverksbygning i 1 etasje med innredet loft og med stående panel. Saltaket er tekket med fasettskifer. Bygningen har stor grunnflate med lav vegghøyde og bratte tak. Typisk trøndersk med den knappe gesimsen.

